

DOI: [10.26565/2311-2379-2021-101-06](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-06)
УДК 338.2**М. С. РАХМАН**

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7408-4049>, e-mail: rahmanms0312@gmail.com

Д. А. ГРИЗО

студентка кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7606-5116>, e-mail: gdakhar@gmail.com

АНАЛІЗ РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Молочна та молокопереробна галузь України сьогодні має цілу низку проблем, які перешкоджають її ефективному розвитку. Виробники молока та продукції з нього намагаються відійти від стандартів радянських часів та засвоїти нові європейські технології. На сьогоднішній день молочна промисловість є однією з провідних галузей народного господарства, яка забезпечує населення продуктами харчування і є складовою продовольчої безпеки держави, що і обумовлює актуальність роботи. У статті проаналізовано стан ринку молочних продуктів в Україні за період з 2016 по 2020 рік. В роботі наведено динаміку та прогноз значень основних економічних показників українського ринку молока та молочних продуктів на наступний рік, сформульовані рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів ринку молока та молочних продуктів України. Результати отримано на підставі структурного, динамічного та матричного аналізу ринку. Розглянуто основні проблеми розвитку молочної галузі серед яких: скорочення кількості молокопереробних підприємств, зменшення кількості поголів'я великої рогатої худоби, низький рівень технологічного оснащення на виробництвах та відсутність сучасного обладнання для зберігання і переробки сировини. Як наслідок, такі тенденції призвели до значного підвищення собівартості виробництва молочної сировини та очікуваного зростання цін на готові продукти, що, в свою чергу, обумовило зменшення попиту на молочну продукцію. За допомогою SWOT- та PEST-аналізу досліджені та наведені у систематизованому вигляді властивості ринку молока та молочних продуктів України в цілому, його суб'єктів та їх взаємодія. Сформульовано пропозиції щодо покращення стану ринку молока та молочної продукції України. Пропозиції згруповані за напрямками: економічна діяльність, технології та ресурси і державна підтримка. Поєднання заходів державної підтримки, зусиль підприємців та опора на міжнародний досвід дасть змогу зберегти продовольчу безпеку України і забезпечити населення високоякісною молочною продукцією в необхідній кількості, знизити імпорт, упровадити передові ресурсозберігаючі технології. Для українських виробників є потенційна можливість охопити нові міжнародні ринки, але за умови дотримання показників якості продукції.

Ключові слова: **ринку молочної продукції, виробництво, експорт, імпорт, споживання, кооперація.**

JEL Classification: D29, D40, E17, E23.

Постановка проблеми. Сучасний економічний розвиток України визначає молочну галузь однією із пріоритетних складових продовольчої безпеки держави. За підсумками 2020 р. Україна зайняла 22 місце з виробництва молока у світі (IFCN Dairy, 2021). У загальному обсязі реалізації продукції харчової промисловості України молокопереробна галузь займає приблизно 11 %. Молоко є базовим продуктом харчування та важливою складовою здорового раціону, молочна продукція належить до необхідних товарів у споживчому кошику, витрати на придбання цих товарів складають приблизно 18 % продовольчих витрат населення України (Державна служба статистики України, 2021).

Але, варто зазначити, що середній рівень закупівельних цін на молоко вже на початку 2021 року стрімко збільшився до 10,50-12 грн/кг. Молоко підсобних господарств також дорожчало – в січні 2021 року товар оцінювався в середньому 7 грн/кг без ПДВ (Agronews,

2021). Це обумовлено низкою негативних чинників: скороченням кількості молокопереробних підприємств, зменшенням кількості поголів'я великої рогатої худоби, низьким рівнем технологічного оснащення на виробництвах та відсутністю сучасного обладнання для зберігання і переробки сировини. Як наслідок, такі тенденції призвели до значного підвищення собівартості виробництва молочної сировини та очікуваного зростання цін на готові продукти, що, в свою чергу, обумовило зменшення попиту на молочну продукцію.

Доцільно детальніше розглянути сучасні особливості виробництва молочних продуктів та торгівлі ними на вітчизняному ринку, це може бути підставою для подальшої розробки пропозицій щодо зменшення негативного впливу наведених факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням світового та українського ринку молока й молочної продукції приділяють багато уваги як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Вплив загальносвітової кризи та тренди європейського ринку молочної продукції докладно розглядаються у роботах: Borowski, Dunn, Harper, & Pawlewicz (2019); Borowski, Pawlewicz, Parzonko, Harper, & Holden (2020); Pouch & Trouve (2018). Сучасний стан, проблеми та тенденції молокопереробної галузі України досліджуються у роботах вітчизняних науковців: Мостенська Т. Л., Саблук П. Г., Скопенко Н. С., Ємцев В. І, Марченко В. М. Зокрема, у роботі Козак О. А. (Козак, 2020) визначено основні фактори впливу на розвиток глобальної молочної індустрії, що стимулюватимуть її до подальших структурних змін. У працях Місюк М. В. та Заходим М. В. (Місюк та Заходим, 2021; Місюк та ін., 2020) наведено результати аналізу загальних тенденцій вітчизняного ринку молока у контексті забезпечення продовольчої безпеки України.

Актуальні питання діяльності та взаємодії усіх складових молочної продовольчої системи широко висвітлюються на платформах: Міжнародна молочна федерація (IDF) (International dairy federation, 2021), Глобальна молочна платформа (GDP) (Global dairy platform, 2021), Європейська молочна асоціація (EDA) (European Dairy Association, 2021), Міжнародна мережа порівняння молочних ферм (IFCN) (IFCN Dairy, 2021) та багато інших. Дискусії щодо проблематики вітчизняної молочної галузі ведуть такі галузеві громадські організації: Інфагро (Інфоагро, 2021), Асоціація виробників молока (Асоціація виробників молока, 2021), Спілка молочних підприємств України (Спілка молочних підприємств України, 2021).

Метою дослідження є проведення маркетингового аналізу українського ринку молока та молочних продуктів та формулювання загальних рекомендацій щодо вдосконалення діяльності його суб'єктів на підставі структурного, динамічного та матричного аналізу ринку.

Основні результати дослідження. Виробництво молока є одним з основних сегментів тваринництва України. Так, за січень – квітень 2021 року в Україні було вироблено 2519,3 тис. тонн молока. У тому числі сільськогосподарські підприємства виробили 901,9 тис. тонн молока, а господарства населення – майже вдвічі більше (1617,4 тис. тонн). Зазначимо, що у порівнянні з 1990 – ми роками (Державна служба статистики України, 2021) частка сільськогосподарських підприємств катастрофічно зменшилася від 3:1 до 1:3, відповідно.

За абсолютними показниками найбільше молока у січні – квітні 2021 року виробили у Полтавській області – 210,2 тис. тонн; на другому місці – Вінницька (201,3 тис. тонн); на третьому – Хмельницька області (186,5 тис. тонн). Найменші обсяги виробництва молока за цей період продемонстрували у Луганській (24,6 тис. тонн), Донецькій (41,6 тис. тонн) та Запорізькій (55,5 тис. тонн) областях. Таке співвідношення є типовим для даної галузі і обумовлено направленістю економіки областей.

В останні роки виробництво молока та молочної продукції в Україні зменшується, але споживання, навпаки – збільшується (Державна служба статистики України, 2021). Ймовірно, це пов'язано зі зростанням обсягу імпорту та фальсифікату (Інфагро, 2021.; Асоціація виробників молока, 2021; Спілка молочних підприємств України, 2021). Так, наприклад, на початок 2020 року молочна промисловість виробляла 9046,7 тис. тонн молока у рік, а споживання склало 8427,9 тис. тонн молока всіх видів худоби та молочних продуктів в перерахунку на молоко у рік. Лідерами серед споживання є Київська (999,7 тис. тонн), Донецька (706,8 тис. тонн) та Дніпропетровська (630,3 тис. тонн) області. Такі значення пов'язані перш за все з великою кількістю населення даних областей.

На рис. 1 зображено прогноз виробництва молока на 2021 та 2022 роки побудований за даними 2016 – 2020 років (коефіцієнт детермінації складає 0,96). З графіку видно, що на 2021 та 2022 роки прогнозується подальше падіння обсягів виробництва молока. З урахуванням

річного обсягу споживання, ситуація у молочній галузі близька до катастрофічної, що відмічається рядом фахівців (Чагаровський, 2020). Якщо не прийняти термінових мір, молочна галузь України може різко зменшити свою присутність у на ринку продовольчих товарів України, під питанням опиняється продовольча безпека держави.

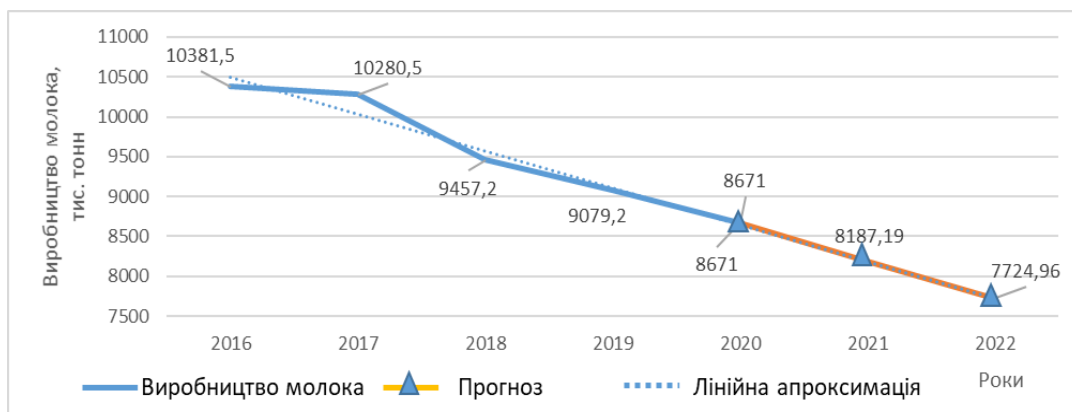

Рис. 1. Прогноз виробництва молока на 2021 та 2022 роки, тис. тонн

Fig. 1. Forecast of milk production for 2021 and 2022, thousand tons

Джерело: складено авторами на основі даних (Державна служба статистики України, 2021; Спілка молочних підприємств України, 2021)

Вивільнені ринкові позиції швидко займають іноземні виробники, що додатково погіршує ситуацію. Прогноз імпорту молока на 2021 та 2022 роки наведений на рис. 2.

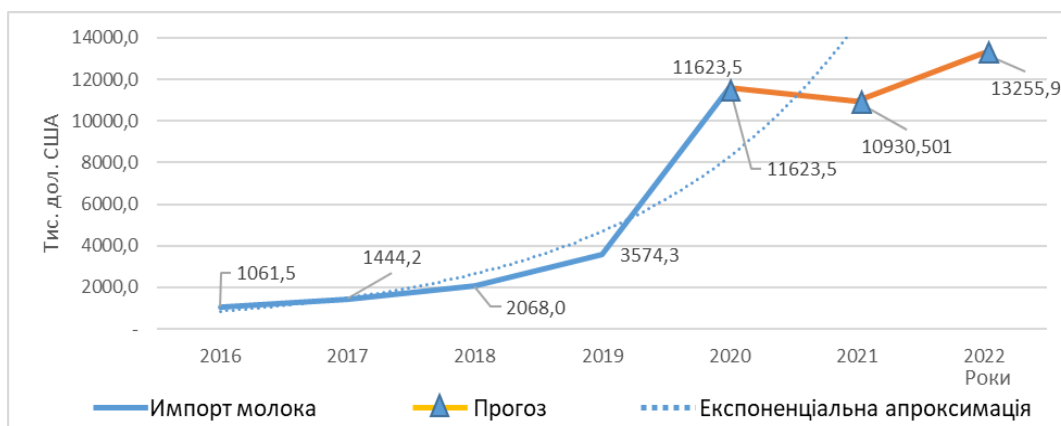

Рис. 2. Прогноз імпорту молока на 2021 та 2022 роки

Fig. 2. Forecast of milk imports for 2021 and 2022

Джерело: складено авторами на основі даних (Державна служба статистики України, 2021; Спілка молочних підприємств України, 2021)

Дані за останні п'ять років показують, що з 2016 року починається збільшення імпорту молока в Україну на фоні зменшення його виробництва, залежність носить експоненціальний характер. Прогнозується подальше збільшення обсягів імпорту у 2021 та 2022 роках (коефіцієнт детермінації складає 0,91), таке зростання обсягів імпорту молочної продукції з європейських країн в поєднанні з нульовою митною ставкою на імпорт молочних продуктів з ЄС, яка вступить в силу з наступного року, негативно вплинуть на молочний ринок країни.

Зазначимо, що на ринку молока й молочної продукції України працює досить велика кількість підприємств, зокрема понад 50% загального обсягу виробництва концентрується на

складах десяти великих компаній. Серед лідерів молокопереробної галузі є не лише українські виробники, а й транснаціональні корпорації, які мають виробництво в Україні. Решту ринку розподіляють між собою дрібні компанії та одиничні молокопереробні заводи (Agravey, 2016).

Сучасний стан вітчизняного ринку молока та молочних продуктів характеризується помірним рівнем консолідації. Майже 80 % ринку контролює 50 підприємств, значна частина яких входить до складу великих холдингів (IFCN Dairy, 2021; Global dairy platform, 2021; Асоціація виробників молока, 2021).

Суб'єкти молочної промисловості (виробники і переробники молока) також розрізняються за кількома критеріями. Перш за все, це їх соціально-економічне становище. Найбільшу частку серед них займають середні і великі господарства, кооперативи, які не в змозі швидко адаптуватися до ринку, їм потрібен період адаптації.

Достатньо ілюстративними є результати дослідження властивостей об'єктів ринку молока та молочних продуктів України й зв'язків між ними, що проведено на прикладі одного з найбільших виробників молочної продукції в Україні – АТ «Молочний альянс». Досліджено проводилося за допомогою SWOT-аналізу, результати якого наведені у таблиці 1.

Таблиця 1 – SWOT-аналіз АТ «Молочний альянс»
Table 1 – SWOT-analysis of JSC «Molochnyy Alyans»

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище
Сильні сторони (Strengths)	Можливості (Opportunities)
<ul style="list-style-type: none"> • Використання інноваційних технологій. • Ефективна організаційна структура та стиль управління. • Дотримання міжнародних стандартів якості. • Широкий асортимент продукції, який постійно оновлюється. • Використання молока «екстра» ґатунку. • Розвинені інформаційні ресурси (сайт, соціальні мережі). 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення конкурентоспроможності за рахунок погіршення становища компаній–конкурентів в зв'язку з кризою, яка наразі присутня на молочному ринку. • Поява нових ринків чи нових сегментів ринку у зв'язку з постійними інноваціями у технологічному процесі. • Розширення ринків та обсягів експорту.
Слабкі сторони (Weaknesses)	Загрози (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> • Не всі бренди даної групи компаній мають активну рекламу на телебаченні. • Відсутність формалізованої комплексної стратегії збуту. • Вплив сезонності на споживання. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зміна смаків покупців (постійне оновлення товарної лінійки конкурентів). • Зменшення обсягів сировини, необхідної для виготовлення молочних продуктів. • Зростання вимог покупців і постачальників. • Збільшення цін на молочну продукцію в результаті поступового зменшення поголів'я корів.

Джерело: складено авторами на основі даних (Інфагро, 2021.; Асоціація виробників молока, 2021.; Спілка молочних підприємств України, 2021)

З проведеного аналізу слідує, що ринку молока та молочної продукції України притаманні сильні сторони і потенційні можливості в розробці маркетингових стратегій, що, в перспективі, здатні нейтралізувати слабкі сторони та зовнішні загрози.

Аналіз політичних, економічних, соціальних та технологічних аспектів зовнішнього середовища, що впливають на ринок молока та молочної продукції України в цілому та на його суб'єктів, проведено за допомогою PEST-аналізу, результати якого наведено у таблиці 2.

На підставі результатів PEST-аналізу, у якості основних факторів макросередовища, які формують можливості і загрози для компаній у прогнозованому періоді можна виділити наступні:

- зміни в законодавстві, які потенційно дозволять підприємству скористатися сприятливими можливостями для завоювання ніш на ринку та розширення сфери діяльності;

- економічна нестабільність у країні, що є загрозою для компанії;
- розвиток та вдосконалення технологій на підприємстві, що потенційно здатне забезпечити зростання ефективності виробництва;
- зміни у базових цінностях та посилення тенденцій до здорового способу життя, що здатні позитивно вплинути на розвиток ринку молочної продукції;
- демографічні зміни, зокрема зростання чисельності населення, є гарною можливістю для залучення більшої кількості споживачів до продукції підприємства і збільшення частки його прибутку;
- стан довкілля в країні, який в довготривалій перспективі може стати загрозою для виробництва молочної продукції. Рівень екологічної безпеки в державі залишається незадовільним, на це впливає насиченість території промисловими та іншими екологічно небезпечними об'єктами.

Таблиця 2 – PEST-аналіз АТ «Молочний альянс»
Table 2 – PEST-analysis of JSC «Molochnyy Al'yans»

Політичні аспекти (P)	Економічні аспекти (E)
<ul style="list-style-type: none"> • Проведення політичних реформ. • Зміни законодавства щодо молокопереробної галузі. • Зміна податкового законодавства • Державне регулювання конкуренції у молокопереробній галузі. 	<ul style="list-style-type: none"> • Економічна ситуація в Україні. • Підвищення рівня інфляції. • Динаміка курсу національної валюти. • Зміна податкової політики. • Зміна рівнів доходів населення. • Зміни у витратах підприємств через зміни комунальних тарифів, зокрема зміну витрат на водопостачання, транспортування та упакування молочної продукції тощо.
Соціальні аспекти (S)	Технологічні аспекти (T)
<ul style="list-style-type: none"> • Зміни у базових суспільних цінностях. • Зміна стилю життя. • Стан довкілля в країні. • Тренд на споживання рослинного молока. • Демографічні зміни (у тому числі структури населення, темпів його зростання). 	<ul style="list-style-type: none"> • Поява нових технологій. • Зміни у рівні механізації виробництва. • Швидкість зміни й адаптації нових технологій у виробництві. • Виробництво нових молочних продуктів на базі інновацій.

Джерело: складено авторами на основі даних (Інфагро, 2021; Асоціація виробників молока, 2021; Спілка молочних підприємств України, 2021)

Для покращення становища молочної та молокопереробної галузі Україна повинна бути визнана як глобальний, конкурентоспроможний і надійний партнер, який відповідає потребам світового ринку та пропонує широкий асортимент якісної продукції харчової та переробної промисловості з високою доданою вартістю та аутентичними смаковими властивостями.

Запропоновані кроки до покращення стану ринку молока та молочної продукції України згруповані за напрямками та наведені у таблиці 3.

Виходячи з досвіду зарубіжних країн (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія) основні виробники і продавці агропродукції у світі – кооперативи. Вони представлені малими та середніми виробниками, ці об'єднання дозволяють невеликим фермерам виходити на міжнародний ринок, напряму продавати свою продукцію та співпрацювати на більш вигідних умовах. Завдяки тому, що кооперативи більш «відкриті» для вступу та виходу учасників, ніж інші форми господарювання, вони мають більший успіх та розраховані на значну кількість учасників.

Іншим важливим кроком до розвитку молочної галузі є дотримання успішних міжнародних практик сільського господарства та стандартів харчової безпеки є передумовою для успішного функціонування та розвитку, але відсутність будь-яких подібних вимог в Україні означає суттєві розбіжності між вимогами ринку України та міжнародних ринків, що не лише перешкоджає експорту харчових продуктів, а й призводить до фрагментації ринку: компанії, які

інвестують у запровадження відповідних стандартів, отримують можливість працювати на експорт, але ці додаткові витрати роблять їх не конкурентоспроможними на внутрішньому ринку.

Таблиця 3 – Пропозиції щодо покращення стану ринку молока та молочної продукції України

Table 3 – Suggestions for improving the market of milk and dairy products of Ukraine

Напрями	Шляхи розвитку
Економічна діяльність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміна маркетингової стратегії та правильне позиціонування України на зовнішніх ринках. 2. Стимулювання кооперації між підприємцями. 3. Підтримка та диверсифікація експорту з України. 4. Посилення конкурентоспроможності підприємств сектору молочної промисловості через підтримку в удосконаленні та диверсифікації їх продукції.
Технології та ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Модернізація переробних підприємств з огляду на енергоефективність та дотримання екологічних стандартів. 2. Підвищення кваліфікації кадрів. 3. Застосування інноваційних технологій та імпортного обладнання. 4. Інвестування у розвиток лінійки органічної продукції. 5. Виробництво продуктів не на молочної основі (рослинне молоко тощо.)
Державна підтримка	<ol style="list-style-type: none"> 1. Державні дотації з поверненням спецрежиму ПДВ. 2. Державні субсидії для стимулювання експорту молочної продукції. 3. Державні тендерні закупівлі молочної продукції тільки від виробників. 4. Створення Фонду підтримки тваринництва. 5. Звільнення від сплати ПДВ на імпортне обладнання для молочного скотарства та переробної галузі.

Джерело: авторська розробка

Висновки. Ринок молока та молочної продукції України загалом демонструє негативну динаміку. Лідерами з виробництва молока, декілька років поспіль є Полтавська та Вінницька області, це обумовлено аграрною направленістю економіки цих областей. Загалом, на ринку України склалася парадоксальна ситуація: виробництво молока та молочної продукції в Україні дедалі зменшується, але споживання, навпаки – збільшується. За думкою професійної спільноти, такий стан обумовлений зростанням обсягу імпорту та фальсифікату молочної продукції. Динаміка обсягів виробництва молока в Україні, за даними 2016-2020 років є негативною, швидкість зменшення обсягів становить приблизно 500 тис. тонн/рік. Прогнозовані значення на кінець 2021 та 2022 років становить 8187 та 7725 тис. тонн, відповідно.

Вивільнені ринкові позиції займають іноземні виробники, що додатково погіршує ситуацію. Дані за останні п'ять років показують, що з 2016 року починається збільшення імпорту молока в Україну на фоні зменшення його виробництва. Прогнозується подальше збільшення обсягів імпорту у 2021 та 2022 роках, таке зростання обсягів імпорту молочної продукції з європейських країн в поєднанні з нульовою митною ставкою на імпорту молочних продуктів з ЄС, яка вступить в силу з наступного року, негативно вплинуть на молочний ринок країни.

У роботі проведено SWOT-аналіз одного з найбільших виробників молочної продукції в Україні - АТ «Молочний альянс». З проведеного аналізу слідує, що ринку молока та молочної продукції України притаманні сильні сторони і потенційні можливості в розробці маркетингових стратегій, що, в перспективі, здатні нейтралізувати зовнішні загрози та знизити вплив негативних факторів внутрішнього середовища.

За допомогою PEST – аналізу досліджено політичні, економічні, соціальні та технологічні аспекти зовнішнього середовища, що впливають на ринок молока та молочної продукції України в цілому та на його суб'єктів.

Проведений аналіз свідчить, що дотримання успішних міжнародних практик сільського господарства та стандартів харчової безпеки є передумовою для успішного функціонування та розвитку галузі, але відсутність таких вимог в Україні обумовлює суттєві розбіжності між

вимогами ринку України та міжнародних ринків. Поєднання заходів державної підтримки, зусиль підприємців та опора на міжнародний досвід дасть змогу зберегти продовольчу безпеку України і забезпечити населення високоякісною молочною продукцією в необхідній кількості, знизити імпорт, упровадити передові ресурсозберігаючі технології.

Таким чином, незважаючи на негативну динаміку в галузі, для українських виробників є потенційна можливість охопити нові міжнародні ринки, але за умов дотримання показників якості продукції. Кризова ситуація, що склалася у галузі, дає великий стимул вітчизняним підприємствам контролювати якість сировини та дотримуватися технічних умов виробництва у боротьбі за вітчизняного споживача та міжнародні ринки збуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IFCN Dairy: веб-сайт. URL: <https://ifcndairy.org/>.
2. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Зростання цін на молочну продукцію в Україні. *Agronews*: веб-сайт. URL: <https://agronews.ua/news/>.
4. Borawski P., Dunn J., Harper J., & Pawlewicz A. The intra-european union trade of milk and dairy products. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*. 2019. Vol. 18, №2. P. 13–23. DOI: <https://doi.org/10.22630/ASPE.2019.18.2.15>.
5. Borawski, P.; Pawlewicz, A.; Parzonko, A.; Harper, J.K.; Holden, L. Factors Shaping Cow's Milk Production in the EU. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. P. 420. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12010420>.
6. Pouch T., Trouve A. Deregulation and the crisis of dairy markets in Europe: facts for economic interpretation. *Studies in Political Economy*. 2018. Vol. 99 №2. P. 194–212. DOI: <https://doi.org/10.1080/07078552.2018.1492216>.
7. Козак О. А. Розвиток світового виробництва та торгівлі молочними продуктами. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 84–92. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002084>.
8. Місюк М.В., Заходим М.В. Розвиток ринку молока в контексті забезпечення продовольчої безпеки країни. *Економіка АПК*. 2021. № 1. С. 34–43. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202101034>.
9. Mysyuk M., Zakhodym M., Ievstafieva Y., Susharnyk Y., Misko A., Reznik N. Problems of Food Security in Modern Conditions of Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol 29(9s). P. 4606-4613. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/17171>.
10. International dairy federation (IDF): веб-сайт. URL: <https://fil-idf.org/>.
11. Global dairy platform (GDP): веб-сайт. URL: <https://www.globaldairyplatform.com/>.
12. European Dairy Association (EDA): веб-сайт. URL: <https://eda.euromilk.org/about-eda>.
13. Інфагро: веб-сайт. URL: <https://infagro.com.ua/ua/>.
14. Асоціація виробників молока: веб-сайт. URL: <http://avm-ua.org/uk>.
15. Спілка молочних підприємств України: веб-сайт. URL: <http://www.molsouz.org.ua/>.
16. Чагаровський В.П. Молочна галузь України та її майбутнє через 10 років: проблеми, національна програма розвитку та державна підтримка. 2020. URL: <https://agropolit.com/blog/412-molochna-galuz-ukrayini-ta-yivi-maybutnye-cherez-10-rokiv-problemi-natsionalna-programa-rozvitku-ta-derjavna-pidtrimka>.
17. ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні. 2016. *Agravery*: веб-сайт. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/top-10-naibilsih-virobnikiv-molocnoi-produkcii-v-ukraini>.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2021

Стаття рекомендована до друку 22.11.2021

REFERENCES

1. IFCN Dairy. (2021). Retrieved from <https://ifcndairy.org/>.
2. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. (2021). Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Agronews. (2021). Rising dairy prices in Ukraine. Retrieved from <https://agronews.ua/news/>. (in Ukrainian)
4. Borawski, P., Dunn, J., Harper, J., & Pawlewicz, A. (2019). The intra-european union trade of milk and dairy products. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 18(2), 13-23. doi: <https://doi.org/10.22630/ASPE.2019.18.2.15>.
5. Borawski, P.; Pawlewicz, A.; Parzonko, A.; Harper, J.K.; Holden, L. (2020). Factors Shaping Cow's Milk Production in the EU. *Sustainability*, 12, 420. doi: <https://doi.org/10.3390/su12010420>.

6. Pouch, T., Trouve, A. (2018). Deregulation and the crisis of dairy markets in Europe: facts for economic interpretation. *Studies in Political Economy*, 99(2), 194-212. doi: <https://doi.org/10.1080/07078552.2018.1492216>.
7. Kozak, O. A. (2020). Development of world production and trade in dairy products. *Economy APK*, 2, 84-92. doi: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002084>. (in Ukrainian)
8. Missyuk N. V. & Zakhodym M. V. (2021). Development of the Milk Market in the Context of Providing Food Security of the country. *Economy APK*, 1, 34-43. doi: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202101034>. (in Ukrainian)
9. Mysyuk, M., Zakhodym, M., Ievstafieva, Y., Susharnyk, Y., Misko, A. & Reznik, N. (2020). Problems of Food Security in Modern Conditions of Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(9s), 4606-4613. Retrieved from <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/17171>.
10. International dairy federation (IDF). (2021). Retrieved from <https://fil-idf.org/>.
11. Global dairy platform (GDP). (2021). Retrieved from <https://www.globaldairyplatform.com/>.
12. European Dairy Association (EDA).(2021). Retrieved from <https://eda.euromilk.org/about-eda>.
13. Infagro. (2021). Retrieved from <https://infagro.com.ua/ua/>.
14. Association of milk producers. (2021). Retrieved from <http://avm-ua.org/uk>.
15. Union of dairy enterprises of Ukraine. (2021). Retrieved from <http://www.molsouz.org.ua/>.
16. Chagarovsky V. P. (2020). Dairy industry of Ukraine and its future in 10 years: problems, national development program and state support. Retrieved from <https://agropolit.com/blog/412-molochna-galuz-ukrayini-ta-yiyi-maybutnye-cherez-10-rokiv-problemi-natsionalna-programa-rozvitku-ta-derjavna-pidtrimka>. (in Ukrainian)
17. Agravery. (2016). Top 10 largest manufacturers of dairy products in Ukraine. Retrieved from <http://agrever.com/uk/posts/show/top-10-najbilsih-virobnikiv-molochnoiprodukcii-v-ukraini>. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 01.09.2021

The article is recommended for printing 22.11.2021

M. RAKHMAN, Ph.D (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V.N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7408-4049>, e-mail: rahmanms0312@gmail.com
D. HRYZO, Student of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7606-5116>, e-mail: gdakhar@gmail.com

ANALYSIS OF UKRAINE'S MILK AND DAIRY PRODUCTS MARKET

To date, Ukraine's dairy and milk-processing industry has a number of problems that hinder its effective development. Producers of milk and dairy products are trying to move away from Soviet-era standards and adopt new European technologies. To date, the dairy industry is one of the leading sectors of the economy, which provides the population with food and is a component of food security of the state, which makes this work urgent. The article analyzes the state of the dairy products market in Ukraine for the period from 2016 to 2020. The paper presents the dynamics and forecast of the values of the main economic indicators of the Ukrainian market of milk and dairy products for the next year, formulates recommendations to improve the activities of actors of the market of milk and dairy products in Ukraine. The results are obtained on the basis of structural, dynamic and matrix analysis of the market. Considered the main problems of the dairy industry, including: reducing the number of dairy processing plants, reducing the number of cattle, the low level of technological equipment in production and lack of modern equipment for storage and processing of raw materials. As a consequence, such trends have led to a significant increase in the cost of production of raw milk and an expected increase in the price of finished products, which, in turn, has led to a reduction in demand for dairy products. Using SWOT- and PEST-analysis the properties of the milk and dairy products market of Ukraine as a whole, its subjects and their interaction have been studied and presented in a systematic form. Proposals to improve the state of the market of milk and dairy products in Ukraine are formulated. The proposals are grouped into the following areas: economic activity, technology and resources and state support. The combination of state support measures, entrepreneurial efforts, and reliance on international experience will preserve food security in Ukraine and provide the population with high-quality dairy products in the required quantity, reduce imports, and introduce advanced resource-saving technologies. There is a potential opportunity for Ukrainian producers to reach new international markets, but on condition that product quality indicators are met.

Keywords: **dairy products market, production, export, import, consumption, cooperation.**

JEL Classification: D29, D40, E17, E23.

М. С. РАХМАН, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджмента і підприємництва, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7408-4049>, e-mail: rahmanms0312@gmail.com

Д. А. ГРЫЗО, студентка кафедри маркетингу, менеджмента і підприємництва,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7606-5116>, e-mail: gdakhar@gmail.com

АНАЛИЗ РЫНКА МОЛОКА И МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ УКРАИНЫ

Молочная и молокоперерабатывающая отрасль Украины сегодня имеют целый ряд проблем, которые препятствуют ее эффективному развитию. Производители молока и продукции из него пытаются отойти от стандартов советских времен и освоить новые европейские технологии. На сегодняшний день молочная промышленность является одной из ведущих отраслей народного хозяйства, которая обеспечивает население продуктами питания и является составляющей продовольственной безопасности государства, что обуславливает актуальность работы. В статье проанализировано состояние рынка молочных продуктов в Украине за период с 2016 по 2020 год. В работе приведена динамика и прогноз значений основных экономических показателей украинского рынка молока и молочных продуктов на следующий год, сформулированы рекомендации по совершенствованию деятельности субъектов рынка молока и молочных продуктов Украины. Результаты получены на основании структурного, динамического и матричного анализа рынка. Рассмотрены основные проблемы развития молочной отрасли, среди которых: сокращение количества молокоперерабатывающих предприятий, уменьшение поголовья крупного рогатого скота, низкий уровень технологического оснащения на производствах и отсутствие современного оборудования для хранения и переработки сырья. Как следствие, такие тенденции привели к значительному повышению себестоимости производства молочного сырья и ожидаемому росту цен на готовые продукты, что, в свою очередь, обусловило уменьшение спроса на молочную продукцию. С помощью SWOT- и PEST-анализа исследованы и приведены в систематизированном виде свойства рынка молока и молочных продуктов Украины в целом, его субъектов и их взаимодействия. Сформулированы предложения по улучшению состояния рынка молока и молочной продукции Украины. Предложения сгруппированы по направлениям: экономическая деятельность, технологии и ресурсы и государственная поддержка. Сочетание мер государственной поддержки, усилий предпринимателей и опора на международный опыт позволит сохранить продовольственную безопасность Украины и обеспечить население высококачественной молочной продукцией в необходимом количестве, снизить импорт, внедрить передовые ресурсосберегающие технологии. Для украинских производителей существует потенциальная возможность охватить новые международные рынки, но при условии соблюдения показателей качества продукции.

Ключевые слова: **рынок молочной продукции, производство, экспорт, импорт, потребление, кооперация.**

JEL Classification: D29, D40, E17, E23.

Як цитувати: Рахман, М. С., & Гризо, Д. А.. (2021). Аналіз ринку молока та молочної продукції України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (101), 59-67. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-06>.

In cites: Rakhman, M., & Hryzo, D. (2021). Analysis of ukraine's milk and dairy products market. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (101), 59-67. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-101-06>. (in Ukrainian)
